MALTA

QORTI CIVILI
PRIM' AWLA
(GURISDIZZJONI KOSTITUZZJONALI)

ONOR. IMHALLEF
LINO FARRUGIA SACCO

Seduta tad-29 ta' Settembru, 2009

Rikors Numru. 690/1999/1

Joseph Gauci, Edward Pavia, Michael Galea u Carmelo sive Charles Fenech
vs
L-Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija

Il-Qorti,

A. RIKORS:
Rat ir-rikors tar-rikorrenti li bih ippremettew:

Illi fil-5 ta' Ottubru, 1998, il-Qorti ta' l-Appell Kriminali kienet sabithom hatja ta' diversi reati u kienet ikkonfermat in gran parti d-decizjoni tal-Qorti tal-Magistrati [Malta] bhala Qorti Istruttorja li nghatat fl-1 ta' Dicembru, 1995 fil-kawza fl-ismijiet: "Appell Numru 349/95 Il-Pulizija (Ass. Kumm Joseph Psaila kontra Joseph Gauci, Edward Pavia, Michael Galea , Carmelo sive Charles Fenech u Victor Calleja).

Illi l-Onorabbli Qorti ta’ l-Appell Kriminali kienet ordnat li l-appellanti jhallsu l-multa inflitta fuqhom fi zmien sena mil-5 ta’ Ottubru, 1995 u fin-nuqqas din tkun konvertibbli fi prigunerija skond il-ligi, cioe` ghall-perjodu ta’ tmintax (18)-il xahar.

Illi r-rikorrenti issottomettew li l-proceduri gudizzjarji fil-kaz taghhom ma kienux skond l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta u skond l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea Dwar id-Drittijiet tal-Bniedem kif ukoll kontra l-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropea u l-Artikolu 36 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta.

Illi fil-kaz li kienet qed issir referenza ghalih, fl-assenza totali tal-*corpus delicti*, kemm il-Qorti Istruttorja kif ukoll il-Qorti ta’ l-Appell Kriminali kellhom jistriehu fuq *circumstantial evidence*. Il-Qorti hawnhekk kellha tqabbad espert biex jezamina d-dokumenti u jikkompara t-*typescripts* biex jara jekk kienux identici u jaghmel kull osservazzjoni necessarja.

Illi l-espert forensiku li tqabbad sa minn meta nbdiet il-kawza kien Dr. Anthony Abela Medici liema espert ma jista’ bl-ebda mod jitqies bhala indipendenti mill-Prosekuzzjoni ghaliex kien addett ta’ l-istess dipartiment minn fejn jitmexxew il-Prosekuzzjonijiet. Kif kienu qalu diversament il-Qrati taghna, il-hatra ta’ espert ta’ dan it-tip tmur kontra l-principju ta’ smigh xieraq kif jidhru fl-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta u l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea.

Illi kif kien jidher mis-sentenza moghtija mill-Qorti Kostituzzjonali fl-ismijiet “**John Saliba versus Avukat Generali u l-Kummissarju tal-Pulizija**” fis-6 ta’ Lulju, 1998:
“illi ma jistax ikun hemm dubbju li fi zmien meta saru n-nomini, cioe` fl-1987 wiehed ragonevolment ma setax jistenna mill-imputat (Saliba) li jirrikuza lill-esperti nominati mill-Qorti minn fost membri tal-Korp tal-Pulizija, fuq is-semplici raguni li sa dak in-nhar, hadd ma kien ghadu ttestja dawn it-tipi ta’ Nomini.” (Ara s-sentenza citata pagni 28 u 29).

Multo magis ma setghux jaghmlu din it-tip ta' rikuza r-rikorrenti meta l-kaz beda fl-1983 u dan il-punt kien ghadu lanqas biss gie deciz mill-Qorti Ewropeja Dwar id-Drittijiet tal-Bniedem jew mill-Qorti Kostituzzjonali Maltija u kien ukoll qabel ma l-Konvenzjoni Ewropea saret parti mil-ligi ta' Malta fl-1987. Sakemm kienet inghatat l-ewwel sentenza dwar dan il-punt mill-Qorti Kostituzzjonali l-Kodici Kriminali stess kien jikkontempla l-possibilita` li esperti jigu nominati minn fost membri tal-Pulizija u kellha tkun il-gurisprudenza tal-Qorti Kostituzzjonali li uried [recte weriet] l-inkongruwenza u l-anti-Kostituzzjonalita` tas-sistema.

Illi, li kemm il-Qorti tal-Magistrati kif ukoll il-Qorti ta' l-Appell Kriminali strahu hafna fuq din il-prova, kien johrog mis-sentenza stess partikolarment minn pagni 11 u 12. U prattikament kienet il-pern ta' kollox. In-nuqqas ta' indipendenza ta' l-espert nominat mill-Qorti kienet tqajmet mill-Avukat Difensur quddiem il-Qorti ta' l-Appell Kriminali izda l-Qorti kienet injurat il-punt.

Ghaldaqstant kien manifest li d-drittijiet tar-rikorrenti nkisru f'dan ir-rigward.

Oltre dan it-trapass taz-zmien sakemm inqatghet il-kawza kien wiehed eccessiv ghaliex kien ha mal-hmistax-il sena u hafna drabi ma sar ebda progress minghajr xi tort tar-rikorrenti. Dan il-fatt kien imur car u tond kontra l-principju ta' smigh xieraq fi zmien ragonevoli kif jitolbu kemm l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta kif ukoll l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem.

Lanqas ma kellhom smigh xieraq ir-rikorrenti partikolarment mill-Qorti ta' l-Appell kriminali li qatghetha li hija:
"mhix fl-istess pozizzjoni vantaggjata ta' l-ewwel Qorti li tkun "ghext" il-process kollu fl-*iter* tieghu, u hu propju minn hawn li gie stabbilit il-principju li huwa rari li din il-Qorti tiddisturba d-diskrezzjoni uzata mill-Ewwel Qorti fl-apprezzament tal-provi u dan ghaliex hi propju l-Qorti tal-Ewwel Grad li ghandha l-hin u l-mezzi kollha disponibbli

biex tivvalwa u tikkontrolla xhieda moghtija quddiemha *viva voce*."

Fil-kaz odjern, fejn si tratta ta' piena daqshekk serja, kien jistenna hafna aktar mill-Onorabbli Qorti ta' l-Appell Kriminali. Minn ezami akkurat tal-process kellu jirrizultalha li l-provi ma kienux instemghu minn Magistrat wiehed imma minhabba t-trapass esagerat taz-zmien il-process kien biddel l-idejn diversi drabi u ghalhekk anqas il-Magistrat li ta s-sentenza fil-5 ta' Dicembru 1995 ma kien sema' l-provi kollha hu u lanqas kien ra x-xhieda kollha quddiemu. Dan kien ifisser li d-*doppio esame* li suppost isir biex ikun hemm apprezzament tal-provi sew ma kienx sehh f'dan il-kaz u l-massima li kienet addottat il-Qorti ta' l-Appell Kriminali ma kellhiex tapplika f'kaz ta' portata ta' din il-kwalita` u fi process ta' tul konsiderevoli.

Inoltre ezami akkurat tal-process kien juri li anke kien hemm xhieda neqsin fl-inkartament tal-process, li hija haga wisq naturali konsiderando t-trapass taz-zmien. Anke dan kien gab pregudizzju serju lill-akkuzat.

Minhabba din il-mankanza, fl-assjem tieghu l-process quddiem il-Qorti ta' l-Appell Kriminali kien nieqes mill-garanzija ta' smigh xieraq li kien irid ikun hemm ukoll f'dan l-istadju u dan skond kazistika konsistenti tal-Qorti Ewropea dwar id-drittijiet tal-Bniedem li dejjem kienet sahqet li jekk il-legislatur jaghti l-fakolta` li wiehed jiehu l-kaz tieghu fl-istadju ta' l-Appell kien irid jizgura li l-process ikollu l-istess garanzija ta' Qorti ta' l-Ewwel Grad.

Illi fl-ahharnett it-trapass taz-zmien b'din il-piena mdendla fuq rashom il-hin kollu r-rikorrenti kienu ssottomettew li dan imur kontra l-Artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Artikolu korrispondenti fil-Kostituzzjoni ta' Malta li jaffermaw li hadd ma ghandu jkun assoggettat ghal trattament inuman u degradanti bhal ma gara f'dan il-kaz minhabba l-pressjoni psikologika enormi li sofrew ir-rikorrenti u li minnha kienu ghadhom isofru sa llum. Li t-tattament inuman jista' jkun mentali johrog ukoll mill-kazistika tal-Qorti nostrana.

Ghaldaqstant ir-rikorrenti talbu lill-Qorti:

1. Tiddikjara li stante l-kwalita` tal-perit forensiku huma ma kellhomx smigh xieraq u dan bi ksur ta' l-Artikolu 39 tal- Kostituzzjoni ta' Malta u ta' l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropea dwar id-Drittiijiet tal-Bniedem;

2. Tiddikjara li ma kellhomx smigh xieraq fi zmien ragonevoli u dan bi ksur ta' l-Artikolu 39 tal-Kostituzzjoni ta' Malta u l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni dwar id-Drittijiet tal-Bniedem;

3. Tiddikjara d-dewmien fil-procedura jammonta ghal trattament inuman u degradenti li jmur kontra l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni Ewropea Dwar id-Drittijiet tal-Bniedem u l-Artikolu 36 tal-Kostituzzjoni ta' Malta;

4. Thassar is-sentenza moghtija mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali fil-5 ta' Ottubru 1998;

5. Taghti dawk l-ordniijiet u dawk ir-rimedji xierqa sabiex jitharsu d-drittijiet tar-rikorrenti.

B. ECCEZZJONIJIET:

Rat ir-risposta ta' l-Avukat Generali u tal-Kummissarju tal-Pulizija li biha esponew:

Illi preliminarjament il-Kummissarju tal-Pulizija mhux legittimu kontradittur f'din il-kawza stante li l-lanjanzi tar-rikorrenti kienu jirrigwardaw sentenza pronunzjata mill-Onorabbli Qorti ta' l-Appell Kriminali fejn il-prosekuzzjoni ssir mill-intimat Avukat Generali u mhux mill-Pulizija.

Illi l-Qorti ghandha tiddeklina milli tezercita l-gurisdizzjoni kostituzzjonali taghha ai termini ta' l-artikolu 46(2) peress li mezzi xierqa ta' rimedju ghall-ksur allegat kienu disponibbli favur ir-rikorrenti. Jemergi car mill-istess rikors promotorju fejn jinghad testwalment li "In-nuqqas ta' indipendenza ta' l-espert nominat mill-Qorti tqajmet mill-Avukat Difensur quddiem il-Qorti ta' l-Appell Kriminali izda l-Qorti injurat il-punt". Issa huwa mahsub fil-Kostituzzjoni li meta tqum kwistjoni quddiem Qorti li ma jkollhiex

gurisdizzjoni kostituzzjonali originali din, sakemm ma tqisx il-kwistjoni bhala sempliciment frivola u vessatorja, ghandha tibghat il-kwistjoni quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Civili biex taghti d-decizjoni taghha u l-Qorti li quddiema tkun qamet il-kwistjoni ghandha tiddisponi mill-kwistjoni skond dik id-decizjoni.

Jidher li r-rikorrenti kienu ghazlu li ma jsegwux il-procedura li l-Kostituzzjoni tipprovdi f'kaz bhal dan u cioe` li jitolbu li ssir referenza kostituzzjonali. Issa li gew kundannati ghal eghmilhom ghazlu li jikkonvertu ghall-komodu taghhom il-Prim'Awla f'Qorti ta' Kassazzjoni biex jitolbu l-annullament ta' sentenza regolarment enuncjata. Hu evidenti li r-rikorrenti ghazlu li jizvestu ruhhom minn rimedju u l-Qorti b'rispett lejn il-principju generali tad-dritt tac-certezza legali ghandha tirrifjuta li tezercita f'dan l-istadju inoltrat il-gurisdizzjoni taghha.

Illi subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess l-artikolu 7 tal-Kap 319 jipprovdi li l-ebda ksur tad-drittijiet fundamentali imwettaq qabel it-30 ta' April 1987 ma kellu jaghti lok ghat-tehid ta' azzjoni taht l-istess Kap 319. Billi jidher li n-nomina ta' l-espert kontestat kienet saret qabel din id-data l-lanjanzi ibbazati fuq il-Kap 319 kienu inammissibbli *ratione temporis*.

Illi subordinatament u minghajr pregudizzju ghall-premess, mhux minnu li l-Qorti Kostituzzjonali kienet iddecidiet li l-espert forensiku Anthony Abela Medici ma jistax jitqies bhala espert indipendenti mill-prosekuzzjoni ghaliex jahdem mal-istess pulizija. Anzi kien hemm sentenzi, kif ser jigi ippruvat waqt it-trattazzjoni tal-kawza, li kienu iddecidew bil-maqlub ta' dak li kienu qed jghidu r-rikorrenti. Is-sentenzi li jirriferu ghalihom ir-rikorrenti kienu jikkoncernaw esperti **membri fil-Korp tal-Pulizija** mentri Anthony Abela Medici qatt ma kien membru tal-Korp u ghalhekk anki fit-termini tal-ligi qatt ma kien jista' jigi assocjat mal-mansjonijiet ta' ufficjali prosekuturi. Bhala espert tal-Qorti l-lejaltajiet tieghu kienu lejn il-Qorti u la lejn il-prosekuzzjoni u lanqas lejn id-difiza.

Illi ghar-rigward tal-lamentat trapass taz-zmien, anki skond il-gurisprudenza assodata ta’ l-organi ta’ Strasbourg, ir-ragonevolezza tat-tul tal-proceduri gudizzjarji tiddependi fuq ic-cirkostanzi partikolari tal-kaz u mhux b’semplici kontegg tan-numru tas-snin li tkun damet kawza biex tigi deciza mill-Qorti (**Konig v FRG** Series A 27 para 99, 1978). Fatturi bhal komplessita` tal-kawza u l-agir tar-rikorrenti hu determinanti daqs kemm kienu determinanti l-agir tal-gudikanti. Li hu accertat hu li ma kien hemm l-ebda “*time limit*” li l-qrati jridu ta’ bilfors iharsu, ghaliex altrimenti l-interessi tal-gustizzja jigu pregudikati minhabba l-ghaggla zejda u inkonsulta. Ghalhekk mhux bizzejjed li r-rikorrenti jghidu li l-kawza taghhom damet tant snin biex tigi deciza u b’hekk kienu gew vjolati d-drittijiet fondamentali taghhom.

Illi l-fatti tal-kaz juru li r-rikorrenti qed jibbanalizzaw il-portata ta’ l-artikolu 3 tal-Konvenzjoni u l-artikolu 36 tal-Kostituzzjoni billi l-ligi kienet tirrikjedi trattament tali li jammonta ghall-agir intollerabbli f’socjeta` demokratika. Illi l-organi ta’ Strasbourg dejjem irritjenew li jkun hemm trattament degradanti tal-persuna koncernata jekk it-trattament “*grossly humiliates him before others or drives him to act against his will or conscience*” (**Greece vs U.K.** Yearbook XII, 1969; **Ireland vs United Kingdom** B 23-1 1976-78; **Tyrer**, B. 24, 1977-78, **Guzzardi** B.35, 1979-80). Il-Kummissjoni qalet ukoll li l-mizuri kienu jridu jikkostitwixxu insult lid-dinjita` umana ta’ l-applikant (Applikazzjoni 8930/80). L-allegazzjoni tar-rikorrenti li l-allegat dewmien tal-proceduri gudizzjarji jikkostitwixxi trattament inuman u degradanti kien kwazi insult lejn l-awtorita` tal-Qorti meta allegazzjoni serja bhal din tigi abbinata mal-andament normali tal-process gudizzjarju.

Illi fi kwalunkwe kaz ir-rikorrenti ma jistghux jinqdew bi procedura kostituzzjonali biex il-Prim’Awla sservi bhala qorti tat-tielet istanza b’gurisdizzjoni kriminali. Ghalhekk din il-Qorti ma tista’ taqbad thassar u tannulla sentenza ta’ qorti kriminali kompetenti meta kien jista’ jkun hemm rimedji ohra aktar konfacenti mal-gurisdizzjoni taghha. Illi madankollu l-ebda rimedju ma jispetta lir-rikorrenti billi l-

lanjanzi taghhom kienu bla fondament guridiku jew fattwali.

Ghaldaqstant l-intimati talbu li (1) il-Qorti tiddeklina l-gurisdizzjoni taghha ghar-ragunijiet fuq imsemmija (2) subordinatament, il-Kummissarju tal-Pulizija jigi liberat mill-osservanza tal-gudizzju u (3) subordinatament tichad fil-mertu t-talbiet tar-rikorrenti ghaliex infondati fil-fatt u fid-dritt, bl-ispejjez.

Rat l-atti kollha tal-kawza.

Semghet lix-xhieda bil-gurament.

Semghet l-abili difensuri.

Ikkunsidrat

C. PROVI:

Rat illi b'digriet tas-26 ta' Marzu, 1999 giet ordnata l-allegazzjoni tal-process tal-kawza fl-ismijiet Il-Pulizija vs Joseph Gauci et deciz mill-Qorti ta' l-Appell Kriminali fil-5 ta' Ottubru, 1998.

Rat id-digriet tal-5 ta' Ottubru, 1999 li bih din il-Qorti diversament presjeduta laqghet it-talba tar-rikorrenti u ordnat is-sospensjoni tad-dekors tat-terminu ta' sena kominat mill-Qorti tal-Appell Kriminali ghal hlas tal-multa skond is-sentenza tal-5 ta' Ottubru, 1998.

Rat ir-rikors ta' l-appell ta' Carmelo sive Charles Fenech fil-Qorti ta' l-Appell Kriminali fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Joseph Gauci et**, fol 56 sa 73 tal-process; is-sentenza ta' l-1 ta' Dicembru 1995 tal-Qorti tal-Magistrati bhala Gudikatura Kriminali (Magistrat Antonio Mzzi) fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Joseph Gauci et**, fol 74 sa 85; u s-sentenza tal-5 ta' Ottubru 1998 tal-Qorti ta' l-Appell Kriminali (Imhallef Patrick Vella) fl-ismijiet **Il-Pulizija vs Joseph Gauci et**, fol 86 sa 103.

Rat ukoll in-nota ta’ Carmel sive Charles Fenech li permezz taghha ipprezenta t-tliet dokumenti li jissemmew hawn taht:
Dokument A (fol 106): li jindika li Dr. Anthony Abela Medici meta gie nominat mill-Qorti, kien *Professional Officer* III fid-Dipartiment tal-Pulizija ghax jifforma parti mill-i*Staff List* tad-Dipartiment tal-Pulizija fl-1984;

Dokument B (fol 107): *Staff List* tad-Dipartiment tal-Pulizija ghas-sena 2000 li tikkonferma li Dr. Anthony Abela Medici kien ghadu jokkupa l-istess kariga fi hdan il-Korp tal-Pulizija;

Dokument C (fol 108): li jirrapprezenta l-allokazzjoni tal-*Budget* ghas-sena 1984 ghall-Korp tal-Pulizija. Minnu jidher li dak iz-zmien fil-Korp tal-Pulizija bhala persuna fil-kariga ta’ *Professional Officer* III kien hemm persuna wahda biss u s-salarju taghha kien jithallas direttament mill-allokazzjoni finanzjarja tal-Gvern ghad-Dipartiment tal-Pulizija.

Semghet bil-gurament lil Charles Fenech li semma li l-i*staff list* u l-*budget* tal-1984 u l-2000 juru li Dr. Abela Medici li kien gie nominat fl-1984 bhala espert tal-Qorti, kien membru tal-Korp tal-Pulizija. Zied jghid li hu kien mar ma’ Dr. David Camilleri u Dr. Edward Zammit-Lewis biex jaraw il-process u kitbu d-dati u l-fatti u ikkonferma l-kontenut tad-dokument “CF1”.

Xehed Dr. Jose` Herrera li irrefera ghal dokument li kien ipprepara ma’ Dr. Edward Zammit-Lewis u qal li l-fatti msemmija f’dan id-dokument jaf bihom personalment.

Xehed Paul Miruzzi, Assistent Registratur fil-Qorti, li qal li bazikament li jaf minghajr ma ghamel verifiki hu li l-process in kwistjoni gie legat bis-solita sistema. Gie mistoqsi dwar il-mod specifiku kif gie legat, kemm il-volum hemm, meta gew legati u f’liema perjodu nizlu ghal-legatura u kif gew legati, u hu kellu jaghmel verifiki. Dwar il-procedura tas-soltu qal li normalment il-process ma jitlax legat fl-istadju ta’ l-appell inferjuri. Mistoqsi jekk ikunx hemm processi voluminuzi fejn ikunu anke legati isfel

irrisponda li le, u li din hija r-regola. Dan ifisser li jkun gie legat wara li jkun gie deciz mill-Qorti ta’ l-Appell. Ma kienx jaf jekk jinzammux *records* meta process ikun gie legat u kien ser jaghmel verifiki dwar dan. Ghamel distinzjoni dwar legatura dwar process li jkollu l-*clips* fil-genb jew kif kienu jkunu precedentement mehjutin bl-ispag pero` b’qoxra tal-kartoncin ghal-legar propja u dak li irreferixxa ghalih hu meta volum ikun legat bil-*hard binding* b’kollox u cioe` jkollu qoxra tal-kartun. Meta kien qed jghid legat ried ifisser ghal dan ta’ l-ahhar.

In kontro-ezami qal li l-ufficcju tieghu sa ftit jiem ilu kien fl-ufficcju tal-kriminal. Lir-rikorrenti jafhom u jaf il-kaz taghhom. Ftakar lir-rikorrenti jmorru fir-registru tal-kriminal biex jikkonsultaw mal-process. Dan ifisser li gieli anke kellhom il-process f’idejhom. Kienu jaghmlu sieghat twal jaqrawh. Dejjem kien ikun hemm xi hadd tal-qorti prezenti hdejhom. Kienu jikkonsultawh fuq il-*counter* tar-registru tal-Qorti Kriminali. Dan il-process fih diversi volumi. Issir talba lil xi hadd mill-iskrivani li jkun hemm pero` fizikament ikun xi messaggier li jnewwlu. Jikkonsultaw lid-deputat biex jaraw jekk humhiex intitolati jaraw il-process, ix-xhud jew Joe Sammut. Gieli kienu jkunu jafu min huma u allura ma kienx ikun hemm bzonn biex jaraw *identity cards*. Ovvjament il-processi kien hemm zmien li marru ghall-*binding* fl-arkivju u dan wara s-sentenza.

Kien hemm zmien meta l-process tant kien qed jintalab spiss li kienu iddecidew li jzommuh fir-registru. Aktar regolari li l-imputati jew ir-rikorrenti f’dan il-kaz jaraw il-process. Rari hafna kien il-kaz li tkun il-prosekuzzjoni li talbitu. Sa fejn jiftakar hu ricentement kienet talbitu l-prosekuzzjoni. Dan kien fl-okkazjoni meta l-ufficcju ta’ l-Avukat Generali infurmawh li kien hemm xi partijiet neqsin fil-process u ghalhekk kienu talbu biex jaraw il-process u ezaminah hu wkoll. Kien induna b’faccata ta’ kulur isfar li hija nieqsa u dan minhabba l-fatt li meta inti thares taghti indikazzjoni ta’ qisha faccata li giet migbuda u li parti mill-karta baqghet gewwa fil-*binding*. Ma ftakarx jekk l-enumerazzjoni tal-process tkomplix ghaddejja jew le fejn hemm din il-faccata li qal li hi nieqsa. Gie mistoqsi kemm

ilu li l-ufficcju ta’ l-Avukat Generali staqsa biex jara l-process u qal li aktar minn sena zgur pero` ma setax jiftakar bl-ezatt.

Wera lill-Qorti l-erba’ volumi riferibbli ghall-kumpilazzjoni kif ukoll ghall-appell inferjuri fil-kawza fl-ismijiet **Pulizija vs Joseph Gauci et**. Dawn huma l-volumi 101a, b, c u d tas-sena 1988 u kienu fid-data tal-5 ta’ Ottubru 1988. Qal li hu personali m’ghandux x’jaqsam mal-*binding*. Kien jaf li meta tasal fil-volum 101a pagna 88 li huwa *envelope* u li fuq l-istess *envelope* barra l-firma tal-Magistrat Depasquale hemm ukoll dokument “AC2” fotokopji ta’ l-*entries* relevanti mehuda mill-*log books* tad-Dwana u esebita fit-8 ta’ Marzu 1984 jinsab mehjut barra l-istess *envelope* id-Dokument “AC2” minghajr numri. Wara dan tinstab fol 88 maqtugha u minflok miktub 89 u fuqu hemm Dokument “AC3” u “AC4” u l-*envelope* ghalhekk suppost jikkontjeni dawn. Effettivament f’dak l-ispazju nstab dokument li mhux mehjut liema dokument mhux numerat u anqas biss ghandu fuqu li huwa imsemmi bhala dokument. Dawn huma fotokopji ta’ tliet *foolscaps* li minnu tidher il-firma tal-Magistrat illum Imhallef Dr. Anton Depasquale pero` ma hemmx ebda enumerazzjoni jew bhala dokument. Meta rah ix-xhud il-volum kien f’dan l-istat u cioe` li fuq il-karti msemmija jidhru t-toqob tal-hjata u jahseb li kien hemm xi zmien li kien mehjut ghax it-toqob tal-hjata kif inhuma jidhru li l-volum. Is-sistema normali hija li volum l-ewwel jitla’ mill-Qorti t’isfel b’*soft covers* u mbaghad xi sena wara bejn wiehed u iehor jinzel isfel fl-arkivju ghall-binding u jkun fil-forma li prezentement hu. Id-dokument li sab li mhux mehjut ma kienx jaf x’inhu.

Ftakar li kienu marru Dr. Bondin u Dr. Donatella Frendo Dimech li kienu staqsew ghall-volum. Normalment dawn il-volumi kienu jinzammu fl-arkivju izda dan kien qieghed fir-Registru tal-Kriminal. Dr. Bondin u Dr. Frendo Dimech allegawlu li kien hemm dokument nieqes. Hu ezamina l-process kollu u sab id-dokument li qed isemmi. Dan kien milwi bejn fol 87 u fol 88. Il-bicciet sofor li ghamel referenza ghalihom huma d-dokument li nstabu *loose* fil-process. Fil-process hemm xi dokumenti li m’ghandhomx numru. Mill-process tal-*binding* jidher car li l-*binding* sar

wara li nghatat is-sentenza. Dan ifisser li qabel kien hemm tip ta' *binding* iehor.

Xehed <u>Martin Fenech</u>, *bookbinder* fil-Qorti u ilu f'din il-kariga mill-1994. Gie muri l-volumi 101 a, b, c u d pero` ma setax jghid jekk kienx hiethom hu ghax il-procedura tal-hjata hija l-istess u allura ma setax jghid. Huma ma jzommux nota meta jkun nizel volum jew tela'. Gie muri d-dokument li jinstab bejn fol 87 u 88 tal-process tal-volum 101a u qal li dan id-dokument jidher kollu kemm hu maqlugh ghax it-toqob li ghandu huma mcarrtin fit-tarf. Kif inhu bit-*tape* mieghu jidher li kien legat bit-tape b' kollox. Probabbilment mar minhabba t-*tape*. Normalment biz-zmien jitqarqac u b' hekk ikun aktar facli li jitqatta'.

Xehed <u>Dr. Franco Bondin</u> li qal li fil-kors ta' din il-kawza, fil-bidu taghha, kienet inqalghet problema rigward xi xhieda li nghatat matul il-procedura kriminali tar-rikorrenti, u r-rikorrenti kienu qeghdin jallegaw li kien hemm ix-xhieda ta' certu Ranier u certu Demoth li kienet nieqsa u li huma ivverifikaw u ma sabuhomx. Hu kien mar jara l-process ma' Dr. Donatella Frendo Dimech u marru r-registru tal-Qorti Kriminali u ghamlu tfixxija ghal din ix-xhieda. Huma kienu sabu x-xhieda traskritta ta' Demoth u ta' Ranier u din kienet tinstab gewwa *envelope* fl-ahhar tal-volum numerat 101d. Ftakar li wara, il-Prof. Refalo kien qal li kellu jivverifika ha jara l-*envelope* hux qieghed hemmhekk u kien allega li dan l-*envelope* jew qatt ma kien ezista ghax hu ma rahx jew qatt ma kien hemmhekk. In kontro-ezami ikkonferma li x-xhieda hu raha fil-volum 101d. Fis-17 ta' Mejju 2000 hu iddikjara li m'hemm l-ebda pagni neqsin u l-imsemmija xhieda ta' Ranier u Demoth jinsabu fil-volum 101d ta' l-istess process. Hu ma kienx cert jekk kienx hemm rogatorji ta' persuni ohra ta' nazzjonalita` barranija. Hu kien mar ifittex wara li kien hemm allegazzjoni mir-rikorrenti li kien hemm xhieda nieqsa fil-process.

Xehedet <u>Dr. Donatella Frendo Dimech,</u> Avukat tar-Repubblika, li qalet li Dr. Bondin kien talabha biex takkumpanjah biex ifittxu xi rogatorji u hi marret mieghu fir-registru tal-Qorti Kriminali. Qalet li ghall-ewwel ftit ma

sabuhomx imma mbaghad instabu. Kienu qeghdin f'*envelope* qisu bhal tad-DHL, tip ta' kartun iebes. Dawn kienu legati qisu b'habel irqieq, ftit ehxen minn spag u kienu gew legati propju minn fejn suppost kien jista' jinfetah u fihom kien hemm dawn ir-rogatorji li Dr. Bondin kien qieghed ifittex. Ftakret li l-volum li nstabu fih kien il-101d. Kienet iltaqghet mal-Imhallef Vella li qalilha li kien rahom. Ikkonfermat li d-dokumenti kienu hemm u ikkonfermat ukoll li kienu legati bil-maqlub.

In kontro-ezami qalet li din il-verifika ghamlitha bejn wiehed u iehor fit-tarf ta' l-1999 pero` aktar probabbli li fis-sena 2000. Id-dokumenti kienu bil-Germaniz u kien hemm traduzzjoni ghall-Ingliz u kien hemm anke xi haga bil-Malti.

D. KUNSIDERAZZJONIJIET:

<u>D1. Legittimu kontradittur:</u>
L-ewwel eccezzjoni fir-risposta ta' l-Avukat Generali tirreferi ghall-fatt li l-Kummissarju tal-Pulizija mhux legittimu kontradittur f'din il-kawza. Hu jsostni li l-lanjanzi tar-rikorenti jirrigwardaw sentenza pronunzjata mill-Onor. Qorti ta' l-Appell Kriminali. Il-proceduri f'din it-tip ta' kawza jitmexxew mill-Avukat Generali u mhux mill-Pulizija u ghalhekk l-Avukat Generali jsostni li l-Kummissarju tal-Pulizija mhux legittimu kontradittur.

Huwa ovvju li l-allegazzjonijiet tar-rikorrenti jirrigwardaw proceduri quddiem il-Qorti ta' l-Appell Kriminali u li f'dawn il-proceduri huwa l-Avukat Generali li jmexxi l-prosekuzzjoni. Minhabba f'hekk hemm it-talba ta' l-intimat biex il-Kummissarju tal-Pulizija jkun liberat mill-osservanza tal-gudizzju peress li huwa illegittimu kontradittur.

Huwa veru li meta l-kawza bdiet tinstema' fil-kors tal-Kumpilazzjoni l-prosekuzzjoni kienet immexxija minn Spettur tal-Pulizija, u infatti fl-atti tal-Kumpilazzjoni jissemma **Pulizija (Spettur Joseph Psaila) vs Joseph Gauci** u infatti meta kienet bdiet il-kawza fit-2 ta' Marzu 1984 quddiem il-Qorti tal-Pulizija Gudizzjarja bhala Qorti

Istruttorja, fl-okkju nsibu **Il-Pulizija vs Gauci**. Izda xorta wahda fil-fehma tal-Qorti meta kien hemm il-proceduri quddiem il-Qorti ta' l-Appell Kriminali, il-figura tal-Kummissarju tal-Pulizija spiccat u hemm minflokha dik ta' l-Avukat Generali.

Taht l-artikolu 181B tal-Kap 12, fis-subartikolu 2, jinghad:
"L-Avukat Generali jirrapprezenta lill-Gvern f'dawk l-atti u l-azzjonijiet gudizzjarji li minhabba n-natura tat-talba ma jkunux jistghu jigu diretti kontra xi wiehed jew aktar mill-kapijiet tad-dipartimenti l-ohra tal-Gvern."
Ghalhekk tilqa' din l-eccezzjoni u tillibera lill-Kummissarju tal-Pulizija mill-osservanza tal-gudizzju.

<u>D2. L-artikolu 7 tal-Kap 319:</u>
L-Avukat Generali eccepixxa li a bazi ta' l-artikolu 7 tal-Kap 319 ebda allegazzjoni ta' ksur tad-drittijiet fundamentali imwettaq qabel it-30 ta' April 1987 ma ghandu jaghti lok ghat-tehid ta' azzjoni taht il-Kap 319.

Jidher li n-nomina ta' l-espert kontestat saret qabel id-data tal-lanjanzi bazati fuq il-Kap 319 u ghalhekk fil-fehma ta' l-Avukat Generali t-talbiet huma inammissibbli *ratione temporis*. Infatti l-Avukat Generali jikkontendi li in kwantu l-allegazzjoni ta' ksur ta' l-Artikolu 6 tal-Konvenzjoni Ewropeja minhabba n-nuqqas ta' imparzjalita` u indipendenza ta' l-espert forensiku l-Kap 319 mhux applikabbli peress li l-artikolu 7 ta' l-istess Kap jeskludi mill-ambitu ta' l-istess Kapitolu dak kollu li sehh qabel it-30 ta' April 1987, fosthom il-hatra ta' l-espert forensiku.

L-artikolu 7 tal-Kap 319 jghid hekk:
"Ebda ksur ta' l-Artikoli 2 sa 18 (inkluzi) tal-Konvenzjoni jew ta' l-Artikoli 1 sa 3 (inkluzi) ta' l-Ewwel Protokol li jsir qabel it-30 ta' April 1987 jew ta' l-Artikoli 1 sa 4 (inkluzi) tar-Raba' Protokol, l-Artikoli 1 u 2 tas-Sitt Protokol jew ta' l-Artikoli 1 sa 5 (inkluzi) tas-Seba' Protokol li jsir qabel l-1 ta' April 2002, ma ghandu jaghti lok ghal xi azzjoni taht l-artikolu 4."

Ara f'dan ir-rigward **Louis Manduca vs Prim Ministru et**, 13 ta' Jannar 1999, Qorti Kostituzzjonali.

Il-Qorti tosserva li ghalkemm in-nomina ta' Dr. Anthony Abela Medici saret qabel id-data msemmija tat-30 ta' April, 1987, il-kawza kontra r-rikorrenti tkompliet wara dik id-data b'mod li meta inghatat is-sentenza [li qiset ir-rizultanzi tan-nomina] kienet ghaddiet tali data. Ukoll hemm xi lanjanzi tar-rikorrenti mhumiex marbuta ma' qabel it-30 ta' April, 1987. Ghalkemm ir-rikorrenti ilmentaw mill-hatra ta' Dr. Abela Medici, din trid tiftiehem l-effetti ta' tali hatra u cioe` deposizzjonijiet, konkluzjonijiet u rapporti. Ghal dawn il-motivi tichad din it-tieni eccezzjoni.

D3. L-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni:

L-Avukat Generali eccepixxa li l-Qorti ghandha tiddeklina milli tezercita l-gurisdizzjoni kostituzzjonali taghha peress li mezzi xierqa ta' rimedju kienu disponibbli favur ir-rikorrenti. L-Avukat Generali jirreferi ghall-fatt li l-aspett tan-nuqqas ta' l-indipendenza ta' l-espert nominat tqajmet mill-avukat difensur quddiem il-Qorti ta' l-Appell Kriminali u l-istess avukat difensur tar-rikorrenti jissolleva li l-Qorti injorat il-punt.

L-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni jsemmi dwar meta quddiem xi qorti li ma tkunx il-Prim'Awla tal-Qorti Civili jew il-Qorti Kostituzzjonali tqum xi kwistjoni dwar il-ksur ta' l-artikoli 33 sa 45 u dan meta l-Qorti ma tqisx il-kwistjoni bhala frivola jew vessatorja, u kif il-Qorti tibghat din il-kwistjoni quddiem il-Prim'Awla tal-Qorti Civili ghad-decizjoni taghha.

Infatti l-Avukat Generali jsostni li r-rikorrenti m'ghamlux talba ghar-referenza kostituzzjonali u li wara li nstabu hatja qed jippruvaw juzaw dawn il-proceduri ghall-annullament u ghalhekk, skond l-Avukat Generali, il-Qorti ghandha l-obbligu li tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha minhabba li mezzi xierqa ta' rimedju ghall-ksur allegat kienu disponibbli favur ir-rikorrenti u dawn ma ghazlux li juzawhom. L-Avukat Generali jsemmi li f'ebda stadju tal-proceduri ma tqajjem il-punt dwar l-espert forensiku, izda biss waqt il-proceduri kostituzzjonali (fol 213). Isemmi li ma saret ebda talba ghar-rikuza ta' l-espert jew li tali

ezami jsir mill-gdid. Anqas sar qatt xi appell dwar il-hatra ta' l-espert u anqas ebda referenza a tenur ta' l-artikolu 46(3) tal-Kostituzzjoni. Ghalhekk isostni li r-rikorrenti kellhom kull opportunita` li jutilizzaw il-mezzi ordninarji provvduti mil-ligi u ghalhekk fil-fehma ta' l-istess Avukat Generali r-rikorrenti zvestew ruhhom minn dawn id-drittijiet.

Il-Qorti skond il-*proviso* ta' l-artikolu 46(2):
"Izda l-Qorti tista', jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk taghmel, tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha skond dan is-subartikolu f'kull kaz meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta' rimedju ghall-ksur allegat huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skond xi ligi ohra."

Il-Qorti ghalhekk ghandha l-obbligu li tezamina jekk kienx hemm mezzi adegwati ta' rimedju ghall-ksur allegat, u hawnhekk thoss li dawk ir-rimedji msemmija mill-Avukat Generali kienu mezzi xierqa. Ara **Domenico Savio Spiteri vs Chairman Awtorita` ta' l-Ippjanar et**, deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-25 ta' Gunju 1999; **Dr. Mario Stilon De Piro *pro et noe* vs Kummissajru ta' l-Artijiet**, deciza mill-Prim'Awla (sede Kostituzzjonali) fis-7 ta' Lulju 2004; **Emanuel Ciantar vs Kummissarju tal-Pulizija**, deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-2 ta' Novembru 2001; u **Alfred Schembri vs Kontrollur tad-Dwana *et***, deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fit-30 ta' Marzu 2004.

Min-naha taghhom ir-rikorrenti irreferew ghas-sentenza **Tonio Vella vs Kummissarju tal-Pulizija *et*** deciza mill-Qorti Kostituzzjonali fil-5 ta' April 1991 fejn il-Qorti nghatat diskrezzjoni wiesgha fl-interess ta' l-ahjar amministrazzjoni tal-gustizzja biex tezamina l-fattispeci u c-cirkostanzi partikolari tal-kaz halli tasal ghad-decizjoni jekk ghandhiex tiddeklina milli tezercita s-setghat kostituzzjonali taghha. A bazi ta' dan, a fol 225, jistaqsu x'rimedji kellhom disponibbli u jikkontendu li l-Qorti ghandha tezamina l-lanjanzi ghax ghandhom ilment genwin.

Il-Qorti tirreferi ghas-sentenza tal-25 ta' Frar 2009 moghtija minnha kif presjeduta fl-ismijiet **Christopher Hall**

vs Direttur tad-Dipartiment ta' l-Akkomodazzjoni Socjali et (Rikors Numru 1/03K-FS) fejn intqal:

"Fil-kawza fl-ismijiet **Stephen Falzon vs Registratur tal-Qorti et** deciza mill-Prim'Awla tal-Qorti Civili [LFS] fl-14 ta' Frar, 2002 il-Qort qalet:
"Fil-fehma tal-Qorti f'din il-kawza ghandu importanza kbira il-proviso tal-artikolu 46 (2) tal-Kostituzzjoni.

Fl-artikolu 46 (2) tal-Kostituzzjoni nsibu l-proviso li jghid:
"Izda l-Qorti tista', jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk taghmel, tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha skond dan is-subartikolu f'kull kaz meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta' rimedju ghall-ksur allegat huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skond xi ligi ohra."

Fis-sentenza tal-Prim'Awla tal-Qorti Civili (sede Kostituzzjonali) deciza fid-29 ta' Ottubru, 1993 fl-ismijiet **Martin Gaffarena vs Kummissarju tal-Pulizija et** insibu:
"Maghmula dawn l-osservazzjonijiet, il-Qorti ser tidhol fil-meritu ta' l-eccezzjoni, u tibda biex tghid, kif persistentement minnha dikjarat u sostnut, illi, bhala regola, meta si tratta ta' kawza ta' din ix-xorta, il-Qorti ghandha tiddirigi ruhha lejn ir-rifjut tal-ezercizzju tas-setghat taghha taht l-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni ta' Malta, mhux biss meta ma jistax isir mod iehor ghaliex ir-rimedju jkun essenzjalment residenti quddiem Qorti ohra, imma anke, per ezempju, meta l-indagini gudizzjarja u r-rimedju ghall-ilment ikunu sostanzjalment duplikati fiz-zewg mezzi miftuha ghal min ikun qieghed iressaq l-ilment. Meta l-aspetti ta' l-indagini ikunu ta' natura prevalentament kostituzzjonali, bir-rimedji propriji pedissekwi, ix-xejra ghandha tmur lejn l-esercizzju tas-setghat li l-Kostituzzjoni ta' Malta, fl-Artikolu 46 (2), taghti lil Qorti Civili Prim'Awla"

Il-Qorti Kostituzzjonali fis-7 ta' Marzu, 1994 fil-kawza fl-ismijiet **Dr. Mario Vella vs Joseph Bannister nomine**, wara li ezaminat numru ta' sentenzi kienet qalet hekk:
"Minn din ir-rassenja tas-sentenzi kemm tal-Onorabbli Prim' Awla tal-Qorti Civili kif ukoll ta' din il-Qorti, jistghu jitnisslu dawn il-linji giurisprudenzjali:

(a) Meta huwa car li hemm mezzi ordinarji disponibbli ghar-rikorrent biex ikollu rimedju ghad-dannu li qed jillamenta, bhala principju generali dawn ghandhom jigu adoperati, u r-rikors ghall-organi gudizzjarji ta’ natura kostituzzjonali ghandu jsir wara li l-ordinarji jigu ezawriti jew meta ma humiex disponibbli.
(b) Din il-Qorti Kostituzzjonali sakemm ma jirrizultawx ragunijiet serji u gravi ta’ illegalita’ jew ta’ gustizzja jew ta’ zball manifest, ma tiddisturbax l-esrcizzju ta’ diskrezzjonalita’ ta’ l-ewwel Qorti konferit mill-artikolu 46 (2) tal-Kostituzzjoni.
(c) Kull kaz ghandu l-fattispecie partikolari tieghu.
(d) Meta r-rikorrent ma jkunx ghamel uzu minn rimedju li setgha kellu, dan ma jfissirx li l-Qorti ghandha tikkonsidra li m’ghandiex tezercita l-gurisdizzjoni taghha jekk, dak il-possibli rimedju ma kienx pero’ se jirrimedja hlief in parti l-lanjanzi tar-rikorrent
(e) Meta r-rikorrent ma jkunx ezawrixxa r-rimedji ordinarji, jekk pero’ dan in-nuqqas ikun ikkontribwixxa ghalih l-operat ta’ haddiehor, allura ma jkunx desiderabbli li l-Qorti tieqaf u ma tipprocedix bit-trattazzjoni tal-kaz.
(f) Meta l-ewwel Qorti tezercita d-diskrezzjoni taghha u tieqaf mit-trattazzjoni minghajr ma tezamina l-materja necessarja li fuqha dik id-diskrezzjoni ghandha tigi ezercitata, il-qorti tat-tieni grad ghandha twarrab dik id-diskrezzjoni.”

Fil-kawza fl-ismijiet **Lawrence Cuschieri vs L-Onor. Prim Ministru** deciza fis-6 ta’ April, 1995, il-Qort Kostituzzjonali qalet:
“Hu veru li kull persuna tista' tirrikorri lill-Prim'Awla ghal rimedju ta' indole kostituzzjonali, imma l-ewwel subinciz ta' dak l-artikolu 46 irid jigi moqri mal-proviso tat-tieni subinciz tieghu li jipprovdi li l-Qorti tista', jekk tqis li jkun desiderabbli li hekk taghmel, tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha skond dak l-artikolu f'kull kaz meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta' rimedju ghall-ksur allegat "huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skond xi ligi ohra". Hu veru wkoll illi din il-fakolta' hija diskrezzjonali ghall-Qorti imma hu car li l-ezercizzju ta' tali diskrezzjoni ma jistax ikun wiehed kapriccuz jew legger. Hu ovvju illi ma hux indikat - jekk

mhux f'kazijiet verament eccezzjonali li jikkonvincu lill-Qorti mod iehor - illi l-ewwel Qorti tezercita s-setghat taghha sakemm kienu, huma jew ghadhom, miftuhin ghar-rikorrent rimedji ohra adegwati fil-parametri tal-ordinament gjudizzjarju, kemm dawk ordinarji permezz ta' appell kif ukoll dawk straordinarji permezz ta' ritrattazzjoni. Sakemm tibqa' l-possibilita' li l-lezjoni tad-dritt fondamentali setghet kienet jew ghad tista' tigi rettifikata bil-proceduri u mezzi provduti bil-ligi, ikun generalment il-kaz li l-Qorti tiddeklina milli tezercita s-setghat kostituzzjonali taghha.”

Dawn l-istess principji kienu applikati fis-sentenzi tal-Prim’Awla tal-Qorti Civili (sede Kostituzzjonali) deciza fis-27 ta’ Lulju, 1995 fl-ismijiet **Paul Makay vs Kummissarju tal-Pulizija** u deciza fil-21 ta’ April, 1995 fl-ismijiet **Anton Scicluna pro et noe vs Prim Ministru**.

Dan il-*proviso* ghalhekk mhux xi wiehed li jista’ jittiehed b’mod laxk jew kapriccuz. Mhux intiz biex il-Qorti tahrab mir-responsabbilta’; izda minn-naha l-ohra il-Qorti ghandha l-obbligu li f’certu cirkostanzi tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha f’kull kaz meta tkun sodisfatta li mezzi xierqa ta’ rimedju ghall-ksur allegat huma jew kienu disponibbli favur dik il-persuna skond xi ligi ohra. Altrimenti tkun qedgha tagixxi ta’ Qorti tat-tielet istanza – haga li tmur kontra l-ligi. Jekk kien hemm mezzi xierqa ohra il-Qorti ghandha tiddirigi ruhha lejn ir-rifjut tal-ezercizzju tas-setghat taghha taht l-artikolu 46 tal-Kostituzzjoni ta’ Malta, mhux biss meta ma jistax isir mod iehor ghaliex ir-rimedju jkun essenzjalment residenti quddiem Qorti ohra, imma anke meta l-indagini gudizzjarja u r-rimedju ghall-ilment ikunu sostanzjalment duplikati fiz-zewg mezzi miftuha ghal min ikun qieghed iressaq l-ilment. Ir-rikors ghall-organi gudizzjarji ta’ natura kostituzzjonali ghandu jsir wara li l-ordinarji jigu ezawriti jew meta ma humiex disponibbli. Meta r-rikorrent ma jkunx ghamel uzu minn rimedju li seta’ kellu, il-Qorti m’ghandiex tikkonsidra li tezercita l-gurisdizzjoni sakemm ma jirrizultax li dak il-possibli rimedju ma kienx pero’ se jirrimedja hlief in parti l-lanjanzi tar-rikorrent. Ghalhekk ma hux indikat - jekk mhux f'kazijiet verament

eccezzjonali li jikkonvincu lill-Qorti mod iehor - illi l-ewwel Qorti tezercita s-setghat taghha sakemm kienu, huma jew ghadhom, miftuhin ghar-rikorrent rimedji ohra adegwati fil-parametri tal-ordinament gjudizzjarju, kemm dawk ordinarji permezz ta' appell kif ukoll dawk straordinarji permezz ta' ritrattazzjoni. Sakemm tibqa' l-possibilita` li l-lezzjoni tad-dritt fundamentali setghet kienet jew ghad tista' tigi rettifikata bil-proceduri u mezzi provduti bil-ligi, ikun generalment il-kaz li l-Qorti tiddeklina milli tezercita s-setghat kostituzzjonali taghha.

Fil-kawza **Tat-Taljan Company Limited vs L-Awtorita` tal-Ippjanar** deċiża mill-Qorti Kostituzzjonali fit-2 ta' Novembru 2001 intqal:
"sakemm tibqa' l-possibilita` li leżjoni ta' xi dritt fundamentali seta' kien, jew għad jista' jiġi, rettifikat bil-proċeduri w mezzi ordinarji provduti mil-liġi, ikun ġeneralment il-każ li din il-Qorti tiddeklina milli teżerċita s-setgħat kostituzzjonali tagħha. Fejn għad hemm disponibbli mezzi ordinarji, dawn għandhom jiġu adoperati, u r-rikors għall-organi ġudizzjarji ta' natura kostituzzjonali għandu jsir wara li r-rimedji ordinarji jiġu eżawriti definittivament jew meta ma jkunux disponibbli."

Interessanti wkoll dak li ntqal mill-Qorti Kostituzzjonali fid-deċiżjoni fil-kawza **Mary Green et vs Avukat Ġenerali et** tat-13 ta' April 2007 fejn intqal:
"Illi meta jingħad li jkun hemm rimedju ieħor xieraq, dejjem ikun qiegħed jitfisser li tali rimedju jrid jitqies fid-dawl tal-ksur tal-jedd fondamentali li jkun qed jigi allegat li nkiser jew li jkun mhedded li sejjer jinkiser; għandu jkun rimedju aċċessibbli, xieraq, effettiv u adegwat biex jindirizza l-ksur jew theddid ta' ksur lamentat. M'hemmx ghalfejn li, biex jitqies bħala effettiv, ir-rimedju jintwera bħala wieħed li se jaghti lir-rikorrent suċċess garantit, biżżejjed li jintwera li jkun wieħed li jista' jiġi segwit b'mod prattiku, effettiv u effikaċi…"."

E. KONKLUZJONIJIET:

In vista tal-premess, il-Qorti thoss li ghandha tilqa' din l-eccezzjoni ta' l-Avukat Generali bazata fuq il-*proviso* ta' l-artikolu 46(2) tal-Kostituzzjoni u ghalhekk qieghedha

tirrifjuta li tezercita s-setghat taghha minhabba li hi sodisfatta li kif issemma fuq mezzi xierqa ta’ rimedju ghall-ksur allegat kienu disponibbli favur ir-rikorrenti.

Minhabba l-eccezzjonijiet precedenti kif ukoll in-natura tal-kaz, il-Qorti tordna li l-ispejjez ikunu sopportati bin-nofs.

< Sentenza Finali >

---------------------------------TMIEM---------------------------------